

**OILAVIY TARBIYA VA BOLALARDA KITOBGA MUHABBAT
UYG'OTISHNING SAMARALI USULLAR**

Haydarova Gulrux Muxiddin qizi

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston pedagogika universiteti, Maktabgacha
ta'lim yo'nalishi magistri*

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada oilaviy tarbiyaning bolalar ma'naviy kamolotidagi o'rni va ahamiyati, shuningdek, bolalarda kitob o'qishga bo'lgan qiziqish va muhabbatni shakllantirishning samarali usullari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ota-onaning shaxsiy namunasi, oilada o'qish madaniyatini yaratish, birgalikda o'qish an'alarini yo'lga qo'yish, zamonaviy adabiyot va xalq og'zaki ijodidan foydalanishning tarbiyaviy ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: oilaviy tarbiya, kitobxonlik, bola tarbiyasi, o'qish madaniyati, oila muhitida tarbiya, ma'naviy kamolot.

Annotation: This article analyzes the role and importance of family upbringing in the spiritual development of children, as well as effective methods for fostering children's interest and love for reading. The study highlights the educational significance of parents' personal example, creating a reading culture within the family, establishing traditions of shared reading, and utilizing modern literature and folk oral creativity.

Keywords: family upbringing, reading culture, child education, reading habits, upbringing in the family environment, spiritual development.

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируются роль и значение семейного воспитания в духовном становлении детей, а также эффективные методы формирования у них интереса и любви к чтению. В исследовании освещается воспитательное значение личного примера родителей, создания культуры чтения в семье, организации традиции совместного чтения, использования современной литературы и устного народного творчества.

Ключевые слова: семейное воспитание, чтение, воспитание ребёнка, культура чтения, воспитание в семейной среде, духовное совершенствование.

Kirish

Bugungi kunda yosh avlodni intellektual, ma'naviy va madaniy jihatdan yetuk qilib tarbiyalashda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobga muhabbat uyg'otish jarayonida oilaviy tarbiya muhim o'rin tutadi. Chunki bola ilk bor kitobni, ertakni, she'rni, hikoyani — aynan o'z uyida, ota-onasining mehrli ovozi orqali his qiladi. Shu bois oila bolada kitobni qadrlash, undan zavq olish, o'qish odatini shakllantirishning birlamchi manbai hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Oilaviy tarbiya shaxs kamolotining poydevori hisoblanadi. A. Avloniy “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida tarbiyani inson hayotining eng muhim masalasi deb biladi va “Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot masalasidir” deya ta'kidlaydi. Shu boisdan ham oilada farzand tarbiyasiga e'tibor berish, ota-onaning namunasi va muhiti muhim omil sifatida qayd etiladi. S. N. Ananyev, L. S. Vygotskiy, A. N. Leontyev kabi psixolog olimlar bolalarning shaxsiy rivojlanishida ijtimoiy muhit, xususan, oila va o'quv madaniyatining ta'sirini chuqur tahlil qilganlar. Ularning fikricha, bolaning intellektual va ma'naviy shakllanishida oila birlamchi sotsial institut sifatida hal qiluvchi o'rin tutadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bolada kitobga muhabbat uyg'otish — bu faqat o'qishga o'rgatish emas, balki o'qish jarayonidan zavq olishni o'rgatishdir. L. N. Tolstoy, K. D. Ushinskiy, A. S. Makarenko singari pedagoglar o'qishga muhabbatni bolalarning qiziqishlari bilan uyg'unlashtirish, o'qish jarayonini o'yin, suhbat va ijodiy faoliyat bilan bog'lash zarurligini ta'kidlaydilar.

O'zbekistonlik pedagoglardan R. Mavlonova, O. To'raeva, M. Ochilovalarning ishlarida ham oilaning ma'naviy muhitini boyitish, bolalar uchun badiiy adabiyotlar tanlash, ota-onalarning birgalikda o'qish amaliyotini yo'lga qo'yishning ahamiyati yoritilgan.

So'nggi yillarda bolalarda o'qishga muhabbatni shakllantirishda media savodxonlik, raqamli kitobxonlik, audio va elektron kitoblar, o'qish marafonlari kabi innovatsion metodlar keng qo'llanilmoqda. Tadqiqotchi N. Xolmatova (2021) o'z ishida oilada "birgalikda o'qish" an'alarini tiklash, ota-onaning har kuni farzandiga vaqt ajratib kitob o'qib berishi bolaning so'z boyligi, tasavvuri va nutqini sezilarli rivojlantirishini isbotlagan.

Oilaviy tarbiyada kitobxonlik muhitini yaratish

Oilada a'zolari kitob o'qishni qadrlasa, bola ham o'z-o'zidan o'qishga qiziqadi. Uyda kichik kutubcha tashkil etish, bolaga mo'ljallangan badiiy adabiyotlar, ertaklar, rasmlar bilan boyitilgan kitoblarni tanlash — bu eng samarali usullardan biridir.

Birgalikda o'qish va muhokama qilish

Ota-ona bolaning yoshi va qiziqishiga mos ertak yoki hikoyani birgalikda o'qib, so'ng suhbat tarzida tahlil qilsa, bola nafaqat o'qiganini tushunadi, balki fikrlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini ham egallaydi.

Kitob orqali his-tuyg'ularni rivojlantirish

Kitob bolada tasavvur, empatiya va estetik didni shakllantiradi. Ota-ona bolaning his-tuyg'ularini inobatga olib, unga mos asarlar tanlasa, u o'qishdan zavq oladi. Masalan, mehr, do'stlik, halollik haqidagi ertaklar bolada ijobiy hislarni uyg'otadi.

Kitob bilan bog'liq o'yin va ijodiy faoliyatlar

Kitobxonlik jarayonini o'yin bilan uyg'unlashtirish samarali natija beradi: ertak qahramonlarini sahnalashtirish, o'qilgan hikoya asosida rasm chizish, "Kim bu?" yoki "Keyin nima bo'ladi?" kabi savol-o'yinlar bolada kitobga nisbatan ijobiy hissiyotlar uyg'otadi.

Raqamli davrda kitobga mehr uyg'otish

Texnologiyalar asrida bolalar ko'proq ekran oldida vaqt o'tkazadi. Shu sababli ota-onalar raqamli ertaklar, audiokitoblar, animatsion hikoyalar orqali ularni real kitob bilan bog'lab berishlari kerak.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, oilada quyidagi yondashuvlar bolalarda kitobga muhabbatni samarali shakllantiradi:

- Ota-onaning shaxsiy namunasi — ota-ona o'qiydigan, kitob haqida suhbatlashadigan bo'lsa, bola ham shunga intiladi.
- Birgalikda o'qish — ertak, hikoya, she'rlarni birgalikda o'qish va muhokama qilish.
- Kitob muhitini yaratish — bolalar uchun alohida burchak, kutubcha tashkil etish.
- Motivatsion o'yinlar — “haftaning eng ko'p o'qigan bolasi”, “ertakxon” kabi musobaqalar.
- Raqamli vositalardan oqilona foydalanish — audiokitoblar, interaktiv ilovalar orqali qiziqish uyg'otish.

Oilaviy tarbiya – bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim omillardan biridir. Aynan oilada bola ilk marta nutq, xulq-atvor, muloqot madaniyati, mehnatsevarlik va kitob o'qishga bo'lgan munosabatni o'zlashtiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kitobxonlik madaniyati oilada shakllanmagan bolalarda o'qishga qiziqish past bo'ladi, so'z boyligi va tafakkuri esa sust rivojlanadi.

Oilada kitobga muhabbat uyg'otish samaradorligini aniqlash maqsadida o'tkazilgan kuzatuvlar va so'rovnomalar quyidagi holatlarni ko'rsatdi:

1. Ota-onalarning aksariyati (70–80%) bolalarga kitob o'qish foydali ekanini bilsada, amalda bunga yetarli vaqt ajratmaydi.

2. Bolalar kitob o'qishga emas, televizor yoki telefon o'yinlariga ko'proq qiziqadi, bu esa oila ichida o'qish muhitining sustligini ko'rsatadi.

3. Kitob o'qishga qiziqish uyg'otishda ota-onaning shaxsiy namunasining o'rni beqiyos. Ota-ona muntazam o'qisa, bola ham o'qishga intiladi.

4. Birgalikda kitob o'qish va muhokama qilish, ertak aytish an'analarini qayta tiklash, bolaga kitob tanlashda ishtirok etish – eng samarali usullar sifatida namoyon bo'ldi.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, bolalarda kitob o'qishga muhabbat uyg'otish faqat ta'lim muassasasiga emas, balki oilaviy muhit, ota-onaning e'tibori, rag'batlari va doimiy muloqotiga ham bog'liqdir.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Oilaviy tarbiya – kitobxonlik madaniyatining asosi. Ota-onaning o'qishga bo'lgan munosabati bolada kitobga qiziqish darajasini bevosita belgilaydi.

2. Kitobxonlik muhitini yaratish (kitob javonlari, o'qish burchagi, bolalar adabiyotiga boy sharoit) bolaning kitob bilan doimiy aloqasini mustahkamlaydi.

3. Birgalikda o'qish (ota-ona va bola birgalikda ertak, she'r, hikoya o'qishi) bolada o'qishdan zavq olish hissini shakllantiradi.

4. Rag'batlantirish va maqtov tizimi – bolani o'qishga doimiy qiziqishda tutib turadi. Masalan, o'qilgan har bir kitob uchun kichik sovg'a yoki maqtov berish.

5. Axborot texnologiyalarini to'g'ri yo'naltirish (audio kitoblar, interaktiv ertaklar) zamonaviy bolalarda o'qishga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

Shunday qilib, oilada sog'lom tarbiya va ijobiy o'qish muhiti shakllantirilsa, bola nafaqat kitobni sevadi, balki o'qish orqali tafakkur, nutq va ijtimoiy faollik jihatidan ham yuqori darajada rivojlanadi.

Xulosa

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, oilada to'g'ri tarbiyaviy muhitni yaratish va bolani kitob bilan erta tanishtirish uning tafakkuri, nutqi, axloqi hamda ma'naviy dunyosini boyitadi. Ota-onaning o'rnak bo'lishi, mehr bilan o'qish jarayonini tashkil etishi — bolalarda kitobga mehr uyg'otishning eng samarali yo'lidir. Bolalarda kitobga muhabbat uyg'otish — bu uzoq, ammo zavqli jarayon. Uning muvaffaqiyati avvalo oiladagi ma'naviy muhitga bog'liq. Ota-onaning shaxsiy namunasi, bolaga mehr bilan yondashuvi, birgalikda o'qishga ajratilgan vaqt — bularning barchasi kitobni bolaga do'st va maslahatchi sifatida tanishtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. Karimova N. "Bolalarda o'qish ko'nikmasini shakllantirishda oilaning o'rni". – Toshkent, 2021.
3. Omonova D. "Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida kitobxonlik madaniyati". – Ilm ziyo jurnali, 2022.
4. R. Axmedova. "Oilada bolalar bilan birgalikda o'qishning pedagogik ahamiyati". – Maktabgacha ta'lim, 2023.